

Ο καθηγητής της ΑΣΚΤ Μιχάλης Αρφαράς γράφει: Ο ζωγραφικός χαρακτήρας Κώστας Γραμματόπουλος

11/06/2014

Οι χαρακτηριστικές εικόνες του Κώστα Γραμματόπουλου έχουν τις ρίζες τους σε αρχέτυπες ελληνικές εικαστικές μνήμες, ενώ παράλληλα συμπλέκονται με χαρακτηριστικούς καλλιτεχνικούς προβληματισμούς και πρωτοποριακά ρεύματα του εικοστού αιώνα. Θεματικά ο Γραμματόπουλος ασχολήθηκε κυρίως με τη συγκινησιακή προσέγγιση και απεικόνιση του μνημειακού ελλαδικού χώρου και των αρχαίων μύθων που τον πλαισιώνουν. Η συχνή απεικόνιση του ελληνικού νησιωτικού τοπίου έρχεται να επιβεβαιώσει την προέλευση των εικόνων του από τα βάθη του συναισθηματικού του κόσμου. Σε αυτές τις υπέροχες ξυλογραφίες αναδύεται η λατρεία του για το αγιαοπελαγίτικο φως που σχεδόν υλοποιείται στις πλαγιές των βουνών και τις αιχμηρές επιφάνειες της νησιωτικής αρχιτεκτονικής. Εδώ μπορούμε πλέον να μιλούμε για εσωτερικά τοπία, σύμβολα δηλαδή και όχι ρεαλιστικές απεικονίσεις.

Ο Γραμματόπουλος επέλεξε λοιπόν συνειδητά μία απεικόνιση που εναρμόνιζε μνήμες της βυζαντινής ζωγραφικής με στοιχεία του κυβισμού. Οι σχηματοποιημένες ανθρώπινες φιγούρες, που κινούνται σαν οπασίες στα τοπία του, θυμίζουν επίσης αρχαία κυκλαδικά ειδώλια και άλλες φορές γραμμικά σχέδια χαραγμένα σε σάρατους τοίχους. Η χρωματική παλέτα προέρχεται επίσης από το χώρο της εσωτερικής διεργασίας του καλλιτέχνη δημιουργού και δεν

αποσκοπεί σε αποτελέσματα αισθησιασμού. Η εκκεφαλική χρωματική παλέτα του συνομιλεί με αυτήν της μεγάλης ιαπωνικής χαρακτηριστικής σχολής, εμπλουτισμένης με τα χρώματα του Αιγαίου.

Γενικά η αντιμετώπιση της δημιουργικής διαδικασίας από τον Γραμματόπουλο θυμίζει έναν ζωγράφο και λιγότερο έναν χαράκτη. Ο καλλιτέχνης, σε αντίθεση με την κλασική ευρωπαϊκή χαρακτηριστική πρακτική, δημιούργησε τις ξυλογραφίες του στην πράμα τυπώνοντας με μελανωμένες χηλές τη μία εικόνα στην άλλη, όπως ο ζωγράφος προσθέτει τις χρωματικές επιστρώσεις μέχρι την ολοκλήρωσή του έργου. Ο Γραμματόπουλος έπλαθε το έργο του, τυπώνοντας έγχρωμα συνθετικά επίπεδα μέχρι την εξέλιξη της εικόνας που ικανοποιούσε το εικαστικό του όραμα. Εκεί που το έργο απελευθερώνεται πλήρως από την κλασική χαρακτηριστική, ήταν η στιγμή που ο καλλιτέχνης αποφάσισε να τυπώσει λευκό μελάνι σαν στοιχείο που θα ολοκλήρωνε την έγχρωμη σύνθεση.

Βέβαια πριν μερικά χρόνια ο Pablo Picasso είχε δημιουργήσει ήδη κύκλους έγχρωμων χαρακτηριστικών λιποειών με έντονο ζωγραφικό χαρακτήρα και τη χρησιμοποίηση του λευκού σαν τυπωμένο χρώμα. Οι χαρακτηριστικές εικόνες του Picasso παρέμειναν όμως εγκλωβισμένες στο κλασικό παραλληλόγραμμο και σε σχετικά μικρά μεγέθη, στοιχεία που χαρακτηρίζουν άμεσα την παραδοσιακή χαρακτηριστική.

Ο Κώστας Γραμματόπουλος έφθασε στις ιδιόμορφες εικαστικές λύσεις του προσπαθώντας να απεικονίσει με την ξυλογραφία το ελληνικό φως, σε αντίθεση με τον Picasso του οποίου το μέλημα ήταν η δημιουργία μιας χαρακτηριστικής εμπλουτισμένης με ζωγραφικά στοιχεία. Το αποτέλεσμα όμως ήταν και για τον Γραμματόπουλο να δημιουργήσει μία χαρακτηριστική, η οποία χαρακτηρίζεται από τη γειτονία της με τη ζωγραφική σε ότι αφορά τον χρωματικό πλούτο, αλλά και το μεγάλο μέγεθος.

Αλλωστε αυτά τα χαρακτηριστικά καθόρισαν την οπτική του χαρακτηριστικού έργου στα τέλη του εικοστού αιώνα. Το 1960 ήταν ο χρόνος που σηματοδότησε την αρχή μίας νέας αντίληψης στην παγκόσμια τέχνη σχετικά με τη χαρακτηριστική. Τότε άνοιξε στη Νέα Υόρκη ο εκδοτικός οίκος και έκδοση της United Limited Art Editions (ULAE), ο οποίος παρέχει για άπειρες δεκάδες δημιουργίες δημοφιλείς και έκδοσης χαρακτηριστικών έργων υψηλών καλλιτεχνικών και τεχνικών προδιαγραφών. Καλλιτέχνες όπως οι Jasper Johns, Robert Rauschenberg, James Rosenquist και πολλοί άλλοι πειραματίστηκαν τόσο ακραία με τα print media, ώστε να ανατρέψουν

όλα τα μέχρι τότε στεγανά που εμπόδιζαν την εξέλιξη της χαρακτηριστικής έκφρασης. Στον ελλαδικό χώρο αυτή την εξέλιξη επιώκησαν μερικοί μόνο πρωτοπόροι χαρακτές, στους οποίους αναμφισβήτητα ανήκει ο Κώστας Γραμματόπουλος με τις μεγάλες έγχρωμες χαρακτηριστικές εικόνες του, που συχνά απλώνονται στο εκπαιδευτικό χαρτί ξεπερνώντας τις συμβατικές παραλληλόγραμμες συνθέσεις.

Μία άλλη μπαριέρα που κατέρριψε ο Γραμματόπουλος είναι η αντίληψη που υπήρχε στην Ελλάδα, ότι μόνο με ειδικά για τη χάραξη και ως εκ τούτου ακριβά υλικά, είναι δυνατή η δημιουργία ποιοτικής χαρακτηριστικής. Για τη χάραξη ξυλογραφικών έργων μεγάλων διαστάσεων χρησιμοποιήθηκε ευτελή ξύλα και κυρίως τη σανίδα, της οποίας τα τυπώματα διατηρούν εμφανείς τις γραμμώσεις και τους ρόζους της.

Αυτή την ιδιόμορφη ζωγραφικότητα του υλικού είχαν χειριστεί προπολεμικά με ιδιαίτερη επιδεξιότητα οι εξπρεσιονιστές καλλιτέχνες της ομάδας «Brücke», αλλά και ο Emil Nolde.

Μεταπολεμικά ο Joan Miro δημιούργησε, σε ποίηση του

Paul Eluard, το πρωτότυπο βιβλίο «A Toute Epreuve» με ξυλογραφίες που τύπωσε από σανίδες τις οποίες είχε κατά καιρούς ξεβράσει η θάλασσα.

Οι χαρακτηριστικές εικόνες του Κώστα Γραμματόπουλου όμως, αν και διαθέτουν επιλεκτικά εξπρεσιονιστικά και σουρεαλιστικά στοιχεία, χαρακτηρίζονται κυρίως από μία συναισθηματικά φορτισμένη μυθολογία με έντονη τη μεσογειακή ατμόσφαιρα.

Τέλος κάτι άλλο που τον χαρακτηρίζει είναι, ότι οι συνθέσεις του παρέμειναν περιγραφικές, παρά το εμφανές, ότι οι εικαστικές του ρίζες βρίσκονται στην αφηρημένη τέχνη. Αυτό φαίνεται να απορρέει από την παράλληλη ενασχόληση του με τη γραφιστική και κυρίως την εικονογράφηση. Αλλωστε είναι γνωστό, ότι ολόκληρες γενιές ελλήνων έμαθαν να διαβάσουν με το αναγνωστικό του και να χαίρονται με τα «Κλασσικά Εικονογραφημένα» που σχεδίασε.

Ο Κώστας Γραμματόπουλος δεν άφησε μόνο έργα τέχνης στο Πέρασμά του, αλλά και μία πλειάδα μαθητών, αποφοίτων του Εργαστηρίου Χαρακτικής της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών, το οποίο διηύθυνε επάξια για δεκαετίες ολόκληρες. Αυτοί οι μαθητές του αποτελούν σήμερα τους ενεργούς καλλιτέχνες χαρακτές και δασκάλους στην Ελλάδα και τον ευρωπαϊκό χώρο γενικότερα.

Ο Κώστας Γραμματόπουλος υπήρξε ένας βασικός ανανεωτής της ελληνικής χαρακτηριστικής, ένας πρωτοπόρος των γραφικών τεχνών και ένας εμπνευσμένος δάσκαλος. Το ελάχιστο που του οφείλουμε είναι ένα μεγάλο, εγκάρδιο ευχαριστώ!

*Αναδρομική έκθεση με τίτλο «Κωνσταντίνος Γραμματόπουλος Ζωγραφική – Χαρακτική» οργανώνεται από το ίδρυμα Β. και Μ. Θεοχαράκη από τις 19 Ιουνίου ως τις 5 Οκτωβρίου.

*Το κείμενο του καθηγητή Μιχάλη Αρφαρά γράφηκε για τον κατάλογο της αναδρομικής έκθεσης

Ο Κώστας Γραμματόπουλος γεννήθηκε στην Αθήνα το Σεπτέμβριο του 1916. Φοίτησε στην ΑΣΚΤ με δάσκαλο τον Γιάννη Κεφαλληνό. Συμφοιτητές του ήταν οι κορυφαίοι χαρακτές Τάσος (Αλεβίζος) και Βάσω Κατράκη. Συνέχισε τις σπουδές του στο Παρίσι στην Ecole nationale supérieure des beaux-arts, ENSBA).

Το 1940 με την κήρυξη του ελληνοϊταλικού πολέμου με επικεφαλής τον Κεφαλληνό αυτός και άλλοι συμφοιτητές του δημιούργησαν προπαγανδιστικό υλικό για την εμπύχωση των στρατιωτών και των πολιτών. Φοιτητές οι οποίοι στην «Γυναικεία της Πίνδου» και «της Ελλάδος Παιδιά». Συνέχισε να δημιουργεί χαρακτηριστικά και προπαγανδιστικά αφίσες και στη διάρκεια της ναζιστικής κατοχής.

Τα αναγνωστικά και αλφαβητάρια για τους μαθητές του δημοτικού συγκινούν γενιές Ελλήνων. Επίσης συμμετείχε στην εικονογράφηση κλασικών δημογραφικών. Το 1975 φιλοτέχνησε το σήμα της νέας ελληνικής Δημοκρατίας.

Το 1959, ο Κώστας Γραμματόπουλος διαδέχθηκε τον Γιάννη Κεφαλληνό στη διεύθυνση του εργαστηρίου χαρακτηριστικής της ΑΣΚΤ. Αποχώρησε το 1985. Στη Σχολή ο Γραμματόπουλος εισήγαγε στη χαρακτηριστική την αποδέσμευση από τα παραδοσιακά υλικά και αρκετοί μαθητές του εκφράστηκαν και ζωγραφικά.

Έφυγε από τη ζωή το 2003.